

ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗБУТ ПРИ РАБОТА СЪС СКЕЛЕТА

Христо Попиванов¹, Георги Иванов², Веселин Станков³

PROVIDING OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY WHEN WORKING WITH SCAFFOLDS

Hristo Popivanov, Georgi Ivanov, Veselin Stankov

Abstract:

The scaffolding is a temporary structure, providing support for workers, equipment and materials during construction, installation, operation, repair and demolition of buildings, facilities and more.

The risks of using scaffolding are great and are associated with loss of balance, slipping and falling from a height, destruction and falling of the scaffolding, falling materials from the scaffolding, lightnings and many others.

The provision of occupational health and safety (OHS) at work are given in Ordinance №04/2 on the minimum requirements of OHS when performing construction and installation works.

The article also presents other measures to ensure safe work and good practices in the use of stationary and mobile scaffolds.

Keywords:

OHS, scaffolds, safe work, scaffolding good practices

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Скелето е част от временно работно оборудване, състоящо се от елементи, които са сглобени заедно, за да създадат работни площадки на височина и да осигурят достъп до тези работни площадки. Такова оборудване може да е стационарно, подвижно или на конзола, закрепена директно за фасадата и се използва предимно при изпълнението на

¹ Христо Попиванов, доц. д-р инж., катедра „Технология и мениджмънт на строителството“, Строителен факултет, ВСУ „Любен Каравелов“, ул. „Суходолска“ № 175, 1373 София, e-mail: popstroy1@abv.bg; Hristo Popivanov, Assoc. Prof. Dr. Eng., Department „Technology and Construction Management“, Faculty of Construction Departments, VSU „Lyuben Karavelov“, 175 Suhodolska Str., Sofia 1373, e-mail: popstroy1@abv.bg.

² Георги Иванов, гл.ас. д-р инж., катедра „Технология и механизация на строителството“, Строителен факултет, УАСГ, бул. „Христо Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: givanov_fce@uacg.bg; Georgi Ivanov, Chief Assist. Prof. Dr. Eng., Department „Construction Technology and Mechanization“, Faculty of Structural Engineering, UACEG, 1 H.Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: givanov_fce@uacg.bg.

³ Веселин Станков, докторант инж., катедра „Приложна механика“, Факултет по металургия и материалознание, ХТМУ, бул. "Св. Климент Охридски" № 8, 1756 София, e-mail: evd7@mail.bg; Veselin Stankov, PhD student Eng., Department "Applied Mechanics", Faculty of Metallurgy and Materials Science, UCTM, 8 St. Kliment Ohridski Blvd., Sofia 1756, e-mail: evd7@mail.bg.

различни видове довършителни работи на сгради и съоръжения. Предназначението му е за създаване на работни площадки и за предпазване от падане на хора и предмети.

Въпреки че при използването на работните скелета, те са обезопасени и осигурени, такова оборудване може също да причини сериозни злополуки, ако то е неподходящо за работа, ако е неправилно монтирано или ако му липсват определени функции на безопасност. Въпросите свързани с безопасността в строителството и в частност при различните скелета са обект на анализи, както у нас, така и в чужбина. Изследвания в последните години показват, че строителния сектор продължава да е един от най-рисковите по отношение на трудовия травматизъм, като едни от най-честите трудови злополуки са вследствие на падане от височина [1]. Основни проблеми, свързани с безопасността при използването на строителните скелета в България, се дискутират детайлно в [2]. Проблемите, отнасящи се до здравословните и безопасни условия на труд при работа със скелетата, са предмет на редица публикации и анализи и в други страни на Европейския съюз [3,4,5].

Причини като дефектно оборудване, претоварване, неподходящо оборудване (клас за работа), неправилно монтиране, нестабилна основа, поведение на лицата, работещи върху скелето (загуба на равновесие, подхлъзване и/или спъване при извършване на работа, неизползване на лични предпазни средства и др.), пряко попадение или вторично въздействие на мълнии и други причини, също могат да доведат до различни последствия: разпадане или срутване на скелето, падане на хора или материали, токов удар и др.

2. НОРМАТИВНИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА БЕЗОПАСНА РАБОТА

Осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) при работа със скелета са регламентирани в два нормативни документи: Наредба № 2 от 22 март 2004 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при извършване на строителни и монтажни работи [6]. Раздел IV от Глава 1 съдържа общите изисквания за работа на височина, а раздели I и II на Глава 3 – специфичните изисквания за скелета, платформи, люлки и стълби и Наредба № 7 от 23.09.1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване [7]. В [7] осигуряването на ЗБУТ се регламентира с изискването на скелетата да се извършват изчислителни проверки за устойчивостта и стабилността им, когато липсва документацията на производителя или в нея не са обхванати замислените структурни конфигурации. Такива изчисления могат да не се извършват, когато скелетата се монтират при спазване на конфигурациите, предвидени от производителя.

ЗБУТ се осигурява и при спазване на изискванията на приетите европейски стандарти:

- БДС EN 12810-1:2004 - Фасадни скелета от готови елементи. Част 1: Изисквания за продуктите [8].

Този европейски стандарт определя експлоатационни изисквания и общи изисквания за конструктивно проектиране и оценяване на готови системи за фасадни скелета. Фасадните скелета са предназначени да се използват, когато са укрепени към фасадата чрез връзки.

- БДС EN 1004:2006 - Подвижни работни площадки и скелета от готови елементи. Материали, размери, проектни натоварвания и изисквания за безопасност [9].

Този документ се отнася за проектиране на подвижни работни площадки и скелета от готови елементи, с височина от 2,5 m до 12 m (за вътрешни скелета) и от 2,5 m до 8 m (за външни скелета). Този документ дава указания за избор на основните размери и методи за укрепване; дава изисквания за сигурност и експлоатационни изисквания; дава известна информация за монтирани кули.

- БДС EN 13374:2013 - Временни системи за странична защита. Изисквания за продуктите. Методи за изпитване [10].

Стандартът определя изискванията и методите за изпитване на временни системи за странична защита, които се използват по време на строителството или при поддръжка на сгради и други конструкции.

Следва да се отбележи, че към настоящия момент в българската строителна практика, най-голямо приложение намират рамковите фасадни скелета, произведени и оценени съгласно посочените по-горе стандарти [11]. Самите фасадни скелета се използват при различни конфигурации и композиционни схеми, които поради някои обстоятелства (на открито, подложени на различни атмосферни условия – температурни деформации, неблагоприятни атмосферни условия, слягания под опорите и др., необходимостта от свързване (анкерирание) към сградите и съоръженията и други подобни) създават условия за злополуки. В [12] са разгледани определени специфични изисквания към фасадните скелета, съгласно действащите стандарти и са анализирани типови композиционни схеми, характерни за прилагани в строителната практика фасадни скелета.

С използването на стандартен набор от конфигурации на системи, за които е извършено оценяване и сертифициране, може да се гарантира достатъчна устойчивост и коравина, което е предпоставка за безопасна експлоатация на работните скелета.

3. ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗБУТ

3.1. Приемане на скелето след монтаж

В [6] са дадени основните изисквания към скелетата, свързани с подготовката на площадката, оборудването на скелето, проверки за състоянието му, монтажа, демонтажа и закрепването „хоризонтално към сградата или съоръжението на места и по начин, определени с инструкцията за експлоатация или с индивидуалния проект по чл. 87, ал. 2. Конструкцията, към която се закрепва скелето, както и връзката на закрепване се оразмеряват така, че да понесат анкерните усилия”. Липсва задължително изискване скелето да се приема след монтажа. В полза на сигурността и безопасността при работа със скелета е предложението - преди започване на работа с новоизграденото скеле, то да бъде прието с протокол, за да се осигури пълно комплектоване, здраво закрепване и безопасно изпълнение на СМР на обекта.

3.2. Документи на скелето

Всяка работа на скеле трябва да е придружена от ясни и разбираеми документи. Те трябва да са на обекта и работниците да имат достъп до тях. Документите на скелето са: изчисления за здравината и стабилността на конструкцията, указания за монтаж и демонтаж на скелето и инструкцията за безопасна работа.

Ако скелето не се използва от фирмата, която го монтира, последната трябва да предаде документацията на ползвателя.

3.3. Обучение на работниците

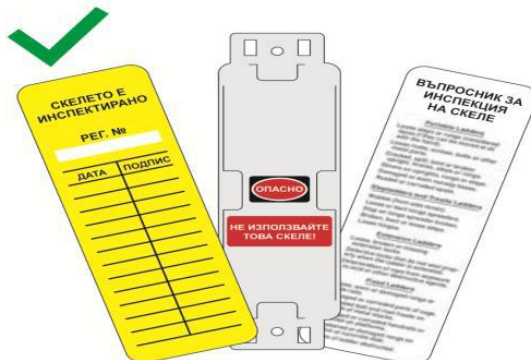
Всички работници, които ще работят на скеле (потребители) и участват в монтажа, демонтажа или модификация на скелето (монтажник), трябва да са преминали конкретно обучение, за да извършват своите задачи. Обучението включва теми, свързани с безопасната работа при монтаж, експлоатация и демонтаж на скелето:

- Мерки за предотвратяване на рискове от падащи хора или предмети;
- Предпазни мерки, свързани с климатичните условия;
- Оценка на натоварването и съответствието ѝ с допустимите ограничения;
- Запознаване с монтажа, експлоатацията, демонтажа и плановете за модификация;
- Безопасност по време на монтаж, експлоатация, демонтаж или модификация;

- Други рискове при монтаж, експлоатация, демонтаж или модификация.

3.4. Комплект знаци за безопасност

Добра практика за проверка, поддръжка и ремонт на скелето е следният комплект за безопасност (фиг. 1).

Фигура 1. Комплект от етикети за проверка, поддръжка и ремонт на скеле

3.5. Маркировка на скелето

Параметрите на фасадното скеле се представят според стандарт БДС EN 12810-1:2004 с пример:

$$\text{Скеле} \rightarrow 3 \text{ N-SW12/250-H2-A-LA}, \quad (1)$$

(a)(b) (c) (d) (e) (f) (g)

където:

a : Клас 2, 3, 4, 5 или 6;

b : направено с (D) или без (N) изпитвания за удароустойчивост;

c : SW = ширина на пътеката, таблица 1 [13];

Таблица 1. Класове по ширина за работните зони [13].

Клас по ширина	W, (m)
W06	$0,6 \leq w < 0,9$
W09	$0,9 \leq w < 1,2$
W12	$1,2 \leq w < 1,5$
W15	$1,5 \leq w < 1,8$
W18	$1,8 \leq w < 2,1$
W21	$2,1 \leq w < 2,4$

d : 250 = дължина на рамката в см;

e : H2 = височина между нивата ($H2 > 1,90$ m);

f : с (B) или без (A) покривало;

g : Достъп чрез стълба (LA), чрез стълбище (ST) или чрез двете (LS).

Маркировка за мобилно скеле по БДС EN 1004:2006 с пример:

$$\text{Скеле} \rightarrow 3-8/12-A, \quad (2)$$

$$(a) (b) (c)$$

където:

a : Клас 2 или 3;

b : Максимална височина на открито 8 m/максимална височина на закрито 12 m;

c : Достъп чрез стълбище (A), стъпала (B), наклонена стълба (C) или отвесна стълба (D).

Маркировките на скелетата са удобни при наемането или закупуването им, както и дават информация за техническите показатели, които не трябва да се превишават.

3.6. Определяне на товароносимостта

За ограничаване на злополуките от претоварване и разрушаване на работните скелета е необходимо да се класифицират скелетата и в съответствие с естеството на работа, да не се претоварват повече от максималното допустимо натоварване (m^2) и максимално допустимото концентрирано натоварване [13].

Таблица 2. Експлоатационни натоварвания върху работните площи [13].

Клас по натоварване	Равномерно разпределен товар q_1 , (kN/m ²)	Концентриран товар върху площ 50 cm x 50 cm F_1 , (kN)	Концентриран товар върху площ 20 cm x 20 cm F_2 , (kN)	Примери за употреба според естеството на работата
1	0,75	1,50	1,00	Огледи и посещения, много лека работа без съхранение на инструменти и материали – неподходящо за строителен обект.
2	1,50	1,50	1,00	Много лека работа без съхранение на материали, освен когато малки количества се използват (при оглед, боядисване, почистване и др.).
3	2,00	1,50		
4	3,00	3,00	1,00	Лека работа с използване на малки предмети и с ограничено съхранение на материали (замазки, бетониране, облицовки, зидария) или тежка работа без съхранение на материали.
5	4,50	3,00		
6	6,00	3,00	1,00	Тежка работа със съхранение на материали.

В допълнение за класове 4, 5 и 6, ако натоварването се разполага само върху част от пода, на този участък се разрешава по-високо допустимо повърхностно натоварване (този участък не може да превишава 40% до 50% от общата повърхност на пода), при условие, че не е поставен товар на останалата част от пода.

Опасност от злополука има и при спускане на материали/оборудване върху площадката на скелето, вследствие на вертикален или хоризонтален динамичен ефект. Увеличаването на теглото при вертикално спускане на товара е до 20%, а при хоризонталното придвижване (пренасяне на материал в ръчна количка) е 10%.

Тази информация трябва да се вземе предвид, когато се решава кой е най-подходящия клас скеле. Скеле от клас 4 или по-висок трябва да се използва, ако върху него ще се поставят товари с подемно устройство.

3.7. Влияние на атмосферни и климатични условия

Върху носимоспособността на скелетата оказват влияние вятъра, снега, ниските температури, залежаването и високите температури.

Силата от вятъра упражнява натоварване върху различни части на скелето и трябва да се има предвид при проектирането му и броя на стенните връзки. За да се предотвъртят различни злополуки, граничните стойности трябва да са указани от производителя.

Скелета, които не са предназначени за покривала (А) и мобилните скелета никога не трябва да се покриват с брезент, освен ако не са направени конкретни технически изчисления или проект, който взема предвид по-високия ветрови фактор и е одобрен от производителя.

През зимата, в зависимост от количеството сняг, налягането върху повърхността може да бъде до 100 kg/m². Освен това, стоманата е по-чуплива при много ниски температури и има риск от подхлъзване заради леда.

Предпазните покрития за фасадни скелета, освен основната им задача за превенция на трудов травматизъм, предпазват от прах, шум и атмосферни въздействия в различни степени [14].

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) при работа със скелета е процес, включващ: проектиране, изготвяне на съоръжението, монтажа, експлоатацията и демонтажа му.

При работа със скелета трябва да се отчитат всички причини, които могат да доведат до злополуки.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Манчева Ж., Система за управление на безопасност и здраве при работа в сектор строителство, Годишник на УАСГ, том 51, бр.5, 2018.
- [2] Георгиев Т., Хандрулева А., Употребата на инвентарни тръбни скелета в строителната практика – източник на тежки злополуки. Актуалност на проблема и тенденции, Сборник с доклади на IV международна научно-приложна конференция “Архитектура, строителство – съвременност” на ВСУ “Черноризец Храбър”, В., 2007.
- [3] Włazik-Borowa E., J. Szer, The analysis of the stages of scaffolding “life” with regard to the decrease in the hazard at building works, *Archives of civil and mechanical engineering*, vol. 15 pp 516 – 524, 2015.
- [4] Sawicki M., M. Szóstak, Assessment of the Safety of Working on Scaffolding based on Post-Accident Protocols, *Acta Sci. Pol. Architectura* 18 (2), pp 51–59, 2019.
- [5] Rubio Romero, Rubio Gámez, Martínez Montes, Analysis of construction equipment safety in temporary work at height, *Journal of Construction Engineering and Management*, 2013. DOI: 10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0000567
- [6] Наредба № 2 от 22 март 2004 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при извършване на строителни и монтажни работи.
- [7] Наредба № 7 от 23.09.1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване.

- [8] БДС EN 12810-1: Фасадни скелета от готови елементи. Част 1: Изисквания за продуктите.
- [9] БДС EN 1004:2006 - Подвижни работни площадки и скелета от готови елементи. Материали, размери, проектни натоварвания и изисквания за безопасност.
- [10] БДС EN 13374:2013 - Временни системи за странична защита. Изисквания за продуктите. Методи за изпитване.
- [11] Хрисчев Л., Динев Д., Тепелиев В. Типични конфигурации и композиционни схеми при изпълнението на фасадни скелета. X Юбилейна международна научна конференция „Проектиране и строителство на сгради и съоръжения“, Варна, 20 -22 септември 2018.
- [12] Хрисчев Л., Тепелиев В., Фасадни скелета използвани в Българската строителна практика, Годишник на УАСГ, том 51, бр. 10, 65-80, 2018.
- [13] БДС EN 12811-1: Временни съоръжения за строителство. Част 1: Скелета. Експлоатационни изисквания и основно проектиране.
- [14] Иванова Е., Бояджиева Д., Предпазните покрития за фасадни скелета – ефективна защита и част от градския екстериор, Сборник с доклади на VIII международна научна конференция “ Техника. Технологии. Образование. Сигурност” на НТСМ и НВУ “Васил Левски”, Боровец, 2020.